

Nagy Attila Tibor

A Fidesz-modell karaktere

A második Orbán-kormány az első másfél év alatt olyan új rendszer létrehozásába fogott, amelyik egyértelmű szakítás az 1989-90-es alkotmányos átmenet nem egy elvével. A kormánypárt reményei szerint ennek a rendszernek kell egyszerre biztosítania hosszú távon a kormány hatalmon maradását és Magyarország megújítását. Nem egyszerűen egy új kormány által bevezetett szakpolitikai reformokról, vagy irányváltásokról, hanem egy paradigmaváltásról, vagyis a Fidesz új kormányzati modelljéről van szó. Orbán Viktor óriási feladatot tűzött ki saját maga és kormánya, valamint a Fidesz számára.

A Fidesz-modell leírása

Az események kavalkádja, a jogszabálygyártás sűrűje a káosz érzetét keltheti, a látszat ellenére mégsem lehet egyenlőségjelet vonni a 2002-2010 közötti baloldali kormány zűrés útkeresésével. Ma már ugyanis egyértelmű, hogy a sok döntés, intézkedés, bejelentés, programok mögött határozott rendezőelvek húzódnak meg, amelyek rendszerré állnak össze. Orbán Viktor tehetsége részben abban is áll, hogy vízióját képes kivetíteni az alsóbb szintekre is – ezzel a tehetséggel a magyar baloldal nemigen vetette észre magát, leszámítva Gyurcsány Ferenc elbukott kísérletét. Igaz, az orbáni víziónak az alsóbb szinteken való végrehajtását már nem övezi mindig hasonló tehetség. A lényeg, hogy a korábbi időszaktól eltérően a Fidesz-kormányzás határozott, az irány nagyon is egyértelmű, a modell kialakulóban van, amelyet a közösséghez, az államhoz és az egyénhez való viszonyulás szempontjából mutatunk be.

A Fidesz-modell és a közösség

A Fidesz soha nem becsülte le a közösségek erejét, de igazából a jobboldali térfélre való tolódása után ragadta meg az ebben rejlő, politikai relevanciával is bíró lehetőséget. A történelmi egyházakkal, mint nagyobb közösségeket szervezeti rendbe ágyazó erőkkel már az 1990-es évek második felében komoly kapcsolatokat épített ki a Fidesz. A 2002-ben létrejött polgári körök felerősítették a jobboldali tömegek rendszerváltozás óta nem tapasztalt egymásra találásának érzését, és ezzel nagyjából egyidejűleg kialakult és megerősödött a jobboldali szubkultúra, önálló sajtóval, médiával, egyesületekkel, amelyek – nem belső viták nélkül ugyan, de – többnyire képesek voltak összefogni szeretett pártjuk, a Fidesz sikeréért. A Fidesz egyre gyarapodó választási aktivista-hálózata nem a semmiből jött, évek szívós építkezése előzte meg. Ez a közösség komoly szerepet játszott az elsöprő 2010-es választási győzelemben.

Az egyén-közösség erejének kapcsolatában egy sajátos erőltolódás azonban észrevehető: a közösség, mint egyének összessége általában felülmúlja az egyén erejét, de a Fideszben maga Orbán Viktor személye és karizmája lett a párt és a pártszimpatizánsok közösségének legfőbb kovásza, sokan miatta váltak Fidesz-taggá, illetve pártszimpatizánssá.

A Fidesz elnökét a 2002-es és 2006-os választási vereségei után nem csak azért nem érte párton belüli felelősségre vonás, mert a Fidesz alapszabálya rendkívül megnehezíti a leváltását, hanem azért is, mert a nem egyszer magas érzelmi hőfokon lángoló közösség vezetőjét ilyen légkörben nem illik bántani, különösen, ha a magyarság igaz vezetőjeként tűnik fel ebben a narratívában. Orbán Viktor ilyen értelemben egy összetartó közösség, kvázi egy hatalmas család vezetője, majdhogynem *pater familiasa*, akiért, ha bántják, kiáll a család többi tagja, vagyis a szimpatizánsok sokasága.

Ez tehát jelentősen eltér a nyugati pártokban egyre inkább megfigyelhető, erősen teljesítmény-központú, már-már kegyetlenül ridegnek tűnő íratlan szabálytól: ha a pártelnök elbukja a választásokat, többnyire mennie kell (bár persze kivételek mindig akadnak). Orbán Viktor közössége ilyen tekintetben nem nyugati típusú közösség. Orbán közössége a közös hiten, meggyőződésen alapul. Igaz, e közösség (szubkultúra)kohézióját, amelyik erősebb a baloldali közösségénél, saját szervezeti rendszer (médiabirodalom, kulturális események, Polgárok Háza, stb.) is alátámasztja.

A fideszes közösségi felfogást az ország lakosságának egésze megtapasztalja: ami eddig a szubkultúrán belül folyt, az kilép ennek határai közül. Az Alaptörvény Nemzeti Hitvallása, a Nemzeti Együttműködés Nyilatkozata (NENYI), vagy éppen az Alaptörvény eljuttatása iskolásokhoz pontosan ennek az ékes bizonyítéka. Hasonló fénytörést kap majd a Nemzeti Alaptanterv (NAT), illetve a kötelező kerettantervek, amennyiben a Fidesz-közösség eszméit kívánják – ha olykor némi áttételekkel, módosításokkal – a szülők és a gyermekek számára előírni.

Csakhogy ez óhatatlanul ellenérzéseket szül azon polgároknak, akik nem kívánnak a fideszes közösség részei lenni, elveikkel azonosulni. A NENYI-re még akár legyinthettek is, mert az nem igen hatott ki mindennapi életükre, de kevésbé lesz így akkor, ha olyan tantervekből tanítják gyermekeiket, amelyek számukra elfogadhatatlan ideológia visszatükröződései. Ezek a polgárok kirekesztve érzik majd magukat, sőt az aktívabbak a Fidesz-modell ellenségeivé válnak.

A magyar történelmi tradíciók beindíthatják a félelmi reflexeket. Ennek amúgy is hagyománya van. Hiszen még száz éve sincs, hogy az ország átélt két autoriter rendszert (a Horthy-korszakot és a Kádár-rendszert), egy totális diktatúrát (a Rákosi-rendszert), viszont köztársasági időszakaink rövid ideig tartottak (1918-1919, 1945-1949), és azok sem rendelkeztek a demokrácia minden biztosítékával.

A gyakori rendszerváltozások következtében a magyar lakosság generációiba ivódott bele a bizonytalanságérzet, a hatalomtól való mindennapi félelem. Úgy tűnik, a Fidesz nem számol ezzel az érzülettel, vagy lebecsüli annak tartósságát.

Természetesen a dolgot a jobboldali közösség szemszögéből is vizsgálni kell. Bár a magyar baloldal a rendszerváltozás után többnyire elhanyagolta a közösségépítést, így eszmerendszerét kormányzati pozícióból nem kívánta, vagy tudta az ország ideológiájává is tenni, a jobboldali közösség mégsem érezte jól magát, legalábbis a sajtójukból ez a kép áradt.

Az ellenzékbe szorult jobboldaliak szószólói úgy érezték – talán igaztalanul –, hogy kormányzati segédlettel ún. „nemzetidegen kultúrmocsok” árad nap mint nap. Tény, hogy a baloldali és liberális véleményvezérek befolyásuk zenitjén nem egyszer határozottan bántó, lekicsinylő módon nyilatkoztak mindarról, amit a jobboldali közösség fontosnak érzett, és olykor az is érződött, hogy meg se próbálják megérteni a másik (egyébként nem teljesen homogén) közösség gondolkodását, de e mögött nem volt kormányzati szándék. A megbántott, vagy magát annak érző közösség azonban a baloldali-liberális kormányokat tekintette legfőbb vétkesnek, és csak egy potens pártra várt, amelyik letaszítja a számukra gyűlöletes közszerelőket befolyásoló hatalmuk csúcsáról. Ez a párt a Fidesz lett.

E vonatkozásban végül utalnunk kell arra is, hogy a magyar jobboldali felfogásban a közösség szerepe legalább olyan fontos, mint az egyéni szabadságjogok. Az Alaptörvény nem egy fordulata is ezt támasztja alá, amikor az egyéni jogok gyakorlását a közösségi érdekekkel összhangban tartja értelmezendőnek, így például az adófizetést is úgy írja le, mint a közösség terheihez való hozzájárulást, de hangsúlyos elem az ország legnagyobb közösségének, a nemzetnek a szerepeltetése is. A Fidesz egyik versenyelőnye, hogy ellenfeleivel szemben alaposabban kidolgozta közösségi koncepcióját.

A Fidesz-modell és az állam

A közösséghez való Fidesz-felfogásból egyenesen következik, hogy a nemzetnek erős talapzatra, egy erős és minél inkább kiterjesztett államra van szüksége. Ennek ideológiai megalapozásáról már [többször is írtunk](#), de annyit meg lehet említeni, hogy a korábbi Magyarországon meghonosodott liberális felfogással szemben a párt fő vonala, Orbán Viktorral az élen hisz abban, hogy az állam igenis „jó gazda”.

A mostani hatalom nem hisz az állam semlegességében, abban viszont annál inkább, hogy az ország előrejutását segítő elvek végrehajtása, az államhatalom cselekvőképessége érdekében egyrészt minél kevesebb akadályra van szükség, másrészt minél több mindenre terjedjen ki a hatóköre. Előbbihez tartozott a Fidesz-kormány kinevezési és választási gyakorlata, amelynek során a kormány alá közvetlenül nem rendelt magas felső posztokra is a kormányhoz lojális személyek kerültek (pl. köztársasági elnök, legfőbb ügyész, Állami Számvevőszék elnöke). A kormányzat csúcsán lévő személyek elgondolásaival szembeni ellenállás megtörését és megfegyvelmezését szolgálta az a törvény, amelyik jelentősen megkönnyítette a köztisztviselők eltávolítását.

Ami pedig az állam hatáskörének kiterjedtségét illeti, az megállapítható, hogy ilyen széles kiterjedésű hatalommal egyik kormány sem rendelkezett 1989-90 után. Érdemes számba venni az Orbán-kormány befolyását kitágító lépéseket:

- Önkormányzati reform: a tervek szerint a megyei önkormányzati intézmények (iskolák, kórházak, közgyűjtemények) átkerülnek az államhoz. A kormányhivatalok felállításával nagyjából megvalósult a megyei közigazgatási feladatok nagyobb részének egy megyei központhoz való sűrítése, s ha az állam átveszi az említett intézményeket, a hatalmi erőviszonyok határozottan az állam javára tolnának el a megyei önkormányzatok rovására.
- Egészségügyi reform: az előbbiből is következik, hogy várhatóan jelentősen megnő az állam által fenntartott egészségügyi intézmények aránya.

- Oktatási reform: főszabály szerint az iskolák átkerülnek az államhoz, bár a nagyobb települések kérhetik az államtól a fenntartói szerepet. Az [iskolaigazgatók kinevezése](#) az oktatási miniszterhez, illetve az állami kormányhivatalok vezetőihez kerül, akik a kormánynak köszönhetik tisztségüket. Az állam erőteljesebb szakfelügyelettel és tantervi szabályozással szól bele az oktatói-nevelői munka tartalmába.
- Az Alkotmánybíróság (AB) hatáskörének szűkítése, az utólagos normakontroll erőteljes korlátozása következtében az államjogi aktusait a korábbinál jóval kevésbé fenyegeti az a veszély, hogy az AB megsemmisítse azokat
- Bírósági reform: a jelenlegi tervek szerint a bírósági vezetők kinevezése ahhoz a Bírói Hivatalhoz kerülne, amelynek vezetőjét a parlament fideszes kétharmada választaná majd ki. Mivel viszont a bírák munkajogilag a bírósági vezetőktől függenek, a kormány, illetve a Fidesz befolyása a bírói önkormányzat felszámolásával kiterjedhet a bíróságokra is. Amennyiben a Fidesz-kormányzat képes lesz az önmérsékletre, azaz a Bírói Hivatal valóban a bírósági szakigazgatással lesz elfoglalva, akkor a bírácoknak elvileg továbbra sem kell tartaniuk a politikai befolyásolástól. Ellenkező esetben viszont a demokratikus jogállamiság alapvető kritériuma, a bírászkodás hatalomtól való függetlensége kerülne veszélybe
- Médiaszabályozás: a kormány a Médiatanács elnökén, és a Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alapon (MTVA) keresztül tudja érvényesíteni befolyását a közmédiákra (MTV, Magyar Rádió, Duna TV). Formailag nem a kormány ugyan a munkáltatója a közmédia újságíróinak, hanem az MTVA, csak hogy annak elnökét az Országgyűlés kormánypárti többsége által megválasztott személy jogosult kinevezni, aki nem más, mint a Médiatanács elnöke.
- Társadalombiztosítás: a nyugdíjpénztárak vagyonának megszerzésével az állami kontroll vált egyeduralkodóvá, leszámítva az önkéntes pénztárakat.
- Gazdasági szabályozás: Az állam olykor igen kemény eszközökkel él, kész visszamenőleg is jogot alkotni, váratlanul bankadót-és válságadót kivetni még

akár nagy gazdasági erejű multicégekre is. Az energiaszektorban megnőtt a hatósági árak szerepe, vagyis az illetékes miniszter ármegállapító jogköre.

A MOL-részvények megvásárlása is mutatja, hogy a kormány ebben a kulcsfontosságú cégben tulajdonostársként is szorosabban kíván hatni az ott zajló folyamatokra.

A Fidesz-modell és az egyén

Az állam természetéből következik, hogy nagyobb mozgástere érdekében szívesen tágítja hatalmát, lehetőségeit, különösen, ha rendelkezik is a megfelelő anyagi fedezettel. Csakhogy a Fidesz-kormányzás közösséghez, illetve államhoz való viszonyulása miatt az egyén az állammal szemben még a korábbiakhoz képest is alárendeltebbé válik. Törvény számára sérelmes következménye esetén elvileg fordulhat ugyan az Alkotmánybírósághoz, illetve végső esetben az Emberi Jogok Európai Bíróságához (EJEB), csakhogy ez az út jogi képviselést és/vagy pénzt igényel, a szegényebb, kiszolgáltatottabb rétegek kevésbé tudnak élni ezzel a jogvédelemmel.

Az írás következő része a Fidesz-modell kockázataival foglalkozik